

Röst 24: Ylva Lundin

Att svära i kyrkan

TJUGOFYRA RÖSTER

OM EVIG TILLVÄXT

PÅ EN ÄNDLIG PLANET

STELLAN Tengroth (RED)

Kapitelvis publicering

Detta är ett av tjugofyra dokument som tillsammans utgör hela innehållet i antologin *Att svära i kyrkan – Tjugofyra röster om evig tillväxt på en ändlig planet* och som under vintern och våren 2014-2015 kommer att publiceras på bland annat Steg3:s webbsida (www.steg3.se)

Samtliga pdf-filer får utan restriktioner spridas och kommer att finnas tillgängliga på:

www.tillvaxtreflektera.se/att-svara-i-kyrkan/pdf

Så länge lagret räcker kan den som pocketbok köpas hos bland annat de större nätbokhandlarna. Och som e-bok lär den överleva sin pappers dito.

När jag var 21 år gammal var jag färdigutbildad lärare och fick mitt första lärarjobb hos en svensk familj i Kenya. Ett år bodde jag i en liten stad i norra Kenyas halvöken och såg en helt annan verklighet än den trygga tillrättalagda som jag var van vid. Hela min världsbild slogs i kras och hela min förståelse av samhällssystem, utveckling och relationer mellan länder visade sig inte hålla ens en vecka. Året i Kenya lärde mig mycket om människor och framför allt om mig själv. Jag tror också att det hjälpt mig utveckla en sida av förnöjsamhet och en tacksamhet över vad vi har. Det har också gett mig en beredskap inför att man ibland måste ompröva det man tror sig veta.

Sedan 2003 har jag ett företag och tar uppdrag som föreläsare, fortbildare och materialutvecklare inom en rad olika områden. Under senare år har allt mer av mina uppdrag rört sig om hållbar utveckling.

2009 var jag med och startade Omställning Alingsås som idag är en av Sveriges största omställningsgrupper. Omställningsrörelsen är ett nätverk av människor som vill ta lokala initiativ för att möta de kriser som kommer. Nätverket samarbetar med företag, kommunen, organisationer och studieförbund och tillsammans arrangerade vi 2013 en Framtidsvecka med över 100 programpunkter.

Ylva Lundin

Bygg nätverk och odla
förojsamhet

Ibland föreläser och skriver jag om resurs- eller miljöfrågor, och då händer det att jag blir uppmanad att inte leverera ett för dystert budskap. Arrangörerna vill att jag ska använda ordet *utmaningar* istället för *kriser* och mildra budskapet i största allmänhet. Begäran motiveras med att man inte vill göra människor deprimerade ”för då orkar de inte förändra någonting”. Flera föreläsare jag talat med har samma upplevelser och många väljer att följa uppmaningen; kanske för att vara till lags, kanske för att bli anlitade igen. Samma sak gäller förmodligen många forskare som inte får anslag om de inte är inställda på lösningar eller politiker som inte blir omvalda om de levererar för dystra budskap.

Min bild av min egen framtid är idag en helt annan än förut. Efter hand har jag vant mig vid tanken och accepterat att det är så det är och kommer att bli. Jag kommer att behöva odla en del av min mat själv, jag kommer att behöva bo på mindre yta än nu, jag kommer att uppleva längre perioder med ihållande regn och jag kommer inte att få en pension jag kan leva av. Jag har accepterat att den framtid jag förut tänkte mig är utbytt.

Vägen dit har varit lång och inte alltid så enkel. Jag har passerat igenom alla stadierna i Elisabeth Kübler-Ross modell; *förnekelse*, *ilska*, *förhandling*, *depression* och *acceptans*. Alla drag av förnekelse, ilska, förhandling och depression är inte borta, men ju mer jag lär mig om energi, eko-

nomi och ekologi desto mer inser jag att det inte lönar sig – det är bara att acceptera.

Ekologi

Jag har länge varit engagerad i ekologi och miljöfrågor. Källsorterat, köpt ekologiska bananer, åkt kollektivt med mera. Men så länge jag försökte navigera bara utifrån miljö- och klimatfrågan så blev det inga större förändringar i min livsföring. Jag tänkte att det inte hade så stor betydelse och hoppades att problemet skulle lösas genom internationella överenskommelser. Sedan såg jag Al Gores film och blev förbannad på politikerna som inte gjorde tillräckligt. Min ilska riktade sig också mot till exempel suv-ägare och jag hade lust att sätta lappar på deras bilar med uppmaningen att de skulle tänka på sina barn och barnbarn. Själv flög jag ibland på semester ... Föga konsekvent.

Energi

Jag träffade så småningom min man, fick barn och köpte cykelkärra, bytte glödlampor och valde fjärrvärme framför oljeeldat samt tilläggsisolerade vinden i radhuset vi köpte för lånade pengar. Vi var en ganska vanlig familj. År 2005 hörde vi talas om Peak Oil, men eftersom det saknades svenska internetsidor i ämnet så kunde det väl inte vara så allvarligt. Ju mer vi läste och förstod desto större betydelse insåg vi att Peak Oil skulle få för vårt eget liv. Vi hade inte tidigare förstått vårt enorma oljeberoende. Första tanken var att nu blir bensinen dyrare,

men när vi sedan försökte hitta något i vårt hem som inte producerats eller fraktats dit med hjälp av olja insåg vi att vi skulle få problem med *alla* delar av vår livsföring. Allt från tillgång på mat, kläder och värme till vad vi gör på fritiden. Insikten om detta fick oss också att se att vår livsföring orsakade koldioxidutsläpp i många fler delar än vi tänkt på. Vi drabbades av lätt panik och skärskådade vårt liv.

När jag ser tillbaka på hur vi försökte navigera ser jag starka drag av förhandling. Vi satte in nya fönster och bytte till en extremistsnål dieselbil, satte in täljstenskamin och vedspis, köpte kolonilott, skaffade lite skog och lärde oss att fälla träd och jag blev bra på att hugga ved. Tankar och samtal om Peak Oil blev vår vardag, men ofta kände både jag och min man oss som ufon i tillvaron och obekväma i de samtal som fördes runt omkring oss. År 2009 träffade vi ett gäng människor i Flen på en kurs i lokalekonomi och kände för första gången på länge att det fanns andra människor som tänkte som vi. Som såg att vi måste förändra vårt sätt att leva i grunden. Inte bara för isbjörnarnas skull eller för människor på ögrupper i Stilla havet. Inte ens bara för våra barns och barnbarns skull utan även för vår egen eftersom effekterna av Peak Oil och klimatförändringar kommer att drabba även oss.

Ekonomi

Det var första gången som vi hörde talas om omställningsrörelsen. Då lades också grunden till insikten om det ohållbara i att ha ett ekonomiskt system beroende

av exponentiell tillväxt och hur den hänger ihop med energiförbrukningen som i sin tur ger koldioxidutsläpp. Svenska hushåll är idag bland de mest skuldsatta i världen. Att ta lån handlar om att tro att man kommer att ha mer resurser att betala med i framtiden och den tron har varit stark i Sverige.

Tre e-kriser

Vi står inför tre omfattande e-kriser, och de är intimt sammankopplade med varandra. Vi inser att vi förmodligen aldrig kommer att ha så mycket resurser som vi har idag. Det gäller att utnyttja de resurser vi har så klokt som möjligt, och därför försöker vi idag tänka utifrån ekonomi, energi och ekologi.

Det låter kanske negativt, men vi tycker faktiskt att det är både intressant och berikande. Det ledde till att vi 2009 var med och startade Omställning Alingsås där vi fick nya kontakter med personer som hade samma funderingar som vi. Via omställningsrörelsen fick vi kunskaper och insikter som gjorde det allt lättare att navigera i tillvaron. Det skulle dröja ända till 2011 innan vi vågade ta in vidden av de tre e-kriserna och vilka konsekvenser de kommer att ge. Då sålde vi radhuset (med nyrenoverat kök) eftersom vi hade skulder och insåg att vi inte skulle kunna amortera bort dem under överskådlig tid. Huset hade dessutom för stor bostadsyta och saknade odlingsmöjligheter. Vårt liv var helt enkelt inte hållbart trots alla förändringar vi gjort. Vi accepterade till slut att det inte räcker att förändra på ytan.

Omställningsrörelsen

Tänkarna bakom omställningsrörelsen är att det behövs förändringar uppifrån i form av överenskommelser och lagar, men att de förändringarna kommer att komma för sent och vara otillräckliga. Därför måste man på det lokala planet även börja arbeta för omställning underifrån och öka förmågan att klara de kriser som väntar. Jag kan fortfarande bli riktigt arg och förtvivlad över ogenomtänkta politiska beslut och satsningar, men inser att ilska inte leder någon vart.

Hur tänker vi oss då att vi kan förhålla oss till de tre e-kriserna? Ja, ett begrepp som vi lärt oss via omställningsrörelsen är *resiliens*. Ordet var nytt för oss, men ju mer vi pratar om det desto användbarare tycker vi det är som tankestöd. Resiliens betyder ett systems förmåga att hantera olika kriser utan att övergå i ett mindre önskvärt tillstånd. Det handlar inte i första hand om motståndskraft utan om förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar och hitta vägar att hantera det som händer. I ett hus ökar till exempel resiliensen om du kompletterar den eldrivna värmepumpen med en kamin eller om du ser till att du har möjlighet att förflytta dig med hjälp av kollektivtrafik eller cykel så du inte är beroende av bil.

Resiliens måste byggas på många nivåer – i varje person, i varje familj och i varje lokalsamhälle. Ju mer resilient varje del av samhället är desto mer resilient blir helheten. Varje del har sina unika förutsättningar, och en av de saker man gör i omställningsgrupper är därför att träffas och prata om vilka positiva, hållbara saker som

redan nu finns i lokalsamhället och vilka behov av förändring man ser.

I Alingsås finns en mycket stark fikakultur, och därför bestämde vi oss i Omställning Alingsås redan från början för att vi skulle träffas en gång i veckan och fika ihop. För att få träffarna intressanta är någon ansvarig varje gång och väljer ämnet för dagen. Det är inte några traditionella möten utan mer samtal. Ibland bjuder vi in en gäst i form av en lokal politiker, tjänsteman eller annan intressant person. Ju fler kopplingar mellan människor vi kan skapa desto bättre. Ur våra samtal föds idéer och tankar om vad vi vill göra. Var och en i nätverket engagerar sig sedan i de aktiviteter och verksamheter som känns viktiga. Rob Hopkins, en av dem som startade omställningsrörelsen, har sagt: om man inte har roligt så gör man det på fel sätt. Det är något vi försöker hålla i minnet. Ingen ska ställa upp av plikt eller för att man känner sig tvungen för då kommer engagemanget att svalna och kraften att försvinna. Ska vi orka ställa om måste det vara kul!

Odling

Idag har vi över 30 personer engagerade i vår odlingsgrupp. Vi har fått låna mark av kommunen i Nollhaga park och där odlar gruppen grönsaker tillsammans. Alla är välkomna, och oavsett hur mycket odlingskunskaper man har så bidrar man med det man vet och kan. Någon är speciellt intresserad av potatis, någon är bra på täckodling och någon annan på att gräva. Tillsammans finns mycket kunskaper som sprids mellan gruppens medlem-

mar. Kunskaper som kommer att vara mycket värdefulla den dag vi ska odla mer av det vi äter i lokalsamhället.

Nu startas nya grupper med odlingar i bostadsområden i staden. Det kommunala bostadsbolaget är liksom kommunen intresserat och ställer upp med mark och annat stöd. Den mängd grönsaker som produceras i sådana här odlingar är naturligtvis inte så stor, men i vår kommun har vi inte en enda grönsaksproducent. Genom att odla i staden vill vi få igång samtalet om vår sårbarhet när det gäller mat.

Vi samarbetar med Studieförbundet som hjälper oss att ordna kurser i mjölksyrning och ekologisk odling och även seminarier kring framtidens arbeten och sysselsättning. I stället för att skapa jobb som egentligen inte behövs kanske vi kan skapa arbeten inom lokal matproduktion. Kanske kan vi få igång CSA (Community Supported Agriculture) där människor som inte odlar själva går ihop med en odlare och sluter avtal om vad som ska odlas och köpas. Man kan träffas en lördag och till exempel rensa ogräs. Det ger odlaren en säkerhet i och med vetenskapen att det som odlas också kommer att bli sålt och en säkerhet hos konsumenten som vet att grönsakerna är färska. Det kan också ge odlaren möjlighet att få hjälp när det är som mest arbetsintensivt. Framför allt bygger det ett nätverk av människor.

Vi måste ha många fler odlingar av alla de sorter även om de inte är ekonomiskt lönsamma i dag. De behövs, eftersom de kan grundlägga resiliens och bidra till människors försörjning och glädje. På sikt kanske arbetet leder till att någon vågar och vill satsa på grönsaksodling i större skala.

I dag använder vi i västvärlden cirka tio kalorier energi till transporter, konstgödsel och maskindrift för varje kalori mat vi framställer. Matproduktionen kräver 20 procent av den totala oljekonsumtionen och förorsakar mer än en tredjedel av utsläppen av växthusgaser. Just nu är detta gammaldags industrijordbruk ekonomiskt lönsamt, men det är ganska enkelt att inse att det inte är hållbart.

Resurshushållning

Energiförbrukningen kommer, vare sig vi vill det eller ej, att minska drastiskt. Den som blir tvingad till plötslig omställning blir missnöjd och kanske bitter, medan den som väljer att påbörja omställningen innan tvånget slår till har lättare att hålla balansen.

Några i vårt nätverk är mest intresserade av cyklar och vi har haft cykel som tema på en fikaträff. Det resulterade i att vi satte samman en lista på 30 punkter för att göra Alingsås till en bra cykelkommun. Listan har vi gett till politiker och tjänstemän som ett diskussionsunderlag för ett framtida möte mellan dem och oss. Flera av kommunens tjänstemän har uttryckt tacksamhet för att de får feedback på sitt arbete. Cykelgruppen har ordnat lådcykelträffar och cykelprovningar för att människor ska få upp ögonen för att cykeln kan vara ett alternativ till bilen. Kommunens hälsostateg har bjudits in till en fikaträff. Gruppen har också samarbetat med en cykelaffär som ställde upp med gratis service åt allmänheten en söndag. Omställning Alingsås fanns på plats med enhjuling, tandemcykel och lådcykel, och affären

hade med elcyklar som folk fick prova. De som redan nu väljer cykel istället för bil kommer förmodligen att uppleva framtiden som ljusare. Vänjer man sina barn vid att cykla även när det regnar kommer de att se det som det normala och inte som en katastrof när det är det enda färdssätt som står till buds.

En viktig del i omställningsarbetet är att skapa medvetenhet, så i samarbete med Studieförbundet har vi ordnat studiecirkel i Peak Oil och solfångarbygge. En fikaträff diskuterades återbruk och återvinning med en gäst som sysslar med återvinning av byggnadsmaterial. Ur diskussionerna föddes tanken på att få fler människor att köpa begagnat istället för nytt. Vi bestämde att vi skulle ordna alléloppis varje lördag under sommaren då vi låter privatpersoner ställa upp ett bord eller breda ut en filt och sälja saker de inte längre behöver. Första lördagen kom 35 försäljare, men innan sommaren var slut fyllde försäljarna ut hela alléns 640 meter. Visst var det bra att vi fick saker att cirkulera istället för att hamna på tippen, men viktigare ändå är att fler får upp ögonen för att det är okej att köpa begagnat, och framför allt skapade vi en mötesplats där nya människor träffades. Det gav oss också möjlighet att informera alla försäljare om varför vi arrangerar loppisen.

Alléloppisens succé gör att Omställning Alingsås fått en positiv klang i allmänhetens och kommunens öron. I år känner vi därför att vi vågar utöka till att även låta privatpersoner sälja grönsaker, svamp, honung och bär. Under en lördag prövade vi också att kombinera alléloppisen med att lokala företag fick sälja lokalproducerad mat och kläder mitt i staden. Det slog så pass väl ut så

kanske kan det bli en fortsättning även på det så småningom.

Vår äldsta medlem har vid flera tillfällen, bland annat på Stora torget lärt ut hur man lagar jeans. Här handlar det om att spara resurser och återta kunskap, men det ger också tillfällen till samtal under lugna former.

Inre omställning

För att människor ska acceptera omställningen måste vi även hantera det som händer i vårt inre när vi ställs inför de här frågorna. Alla som är med i omställningsrörelsen känner emellanåt förtvivlan och sorg över vår planet och sakernas tillstånd. För att orka acceptera måste vi få prata om de känslor det väcker. Att få lufta sin oro och träffa människor som förstår inget hopp och förtröstan, och oftast är vi gladare när vi skiljs åt även om vi pratat om riktigt svåra saker.

I nätverket finns också människor som vill gå på djupet och ägna mer kraft och tid åt den inre omställningen. De träffas och skapar aktiviteter, ofta utomhus i naturen. Ibland med inbjudna workshopledare och ibland bara som grupp.

Lokal ekonomi

En källa till inspiration är ett designsystem som kallas för permakultur och som, bland mycket annat, arbetar utifrån att fördröja flöden i ett system. Det kan handla om att få pengar att cirkulera i lokalsamhället och göra nytta där. Resiliensen ökar ju starkare den lokala ekono-

min blir, och fler små producenter minskar sårbarheten. Det kan därför vara klokt att stödja den lokala klädproducenten, mjölnaren, lammbonden eller cykelhandlaren.

I Totnes, där omställningsrörelsen har sin bas, har man tillsammans med kommunen och universitetet tittat på hur stora summor och hur många arbetstillfällen man skulle kunna få att stanna i den lokala ekonomin. Vad skulle hända om man konsekvent valde att producera så mycket som möjligt lokalt, handlade lokalproducerat och lokaliserade så mycket verksamhet som möjligt inom mat, energieffektiviseringar och hälsovård. Studien visar att lokalsamhället har mycket att vinna på att utveckla lokal produktion, lokala företag men också lokala investeringsmöjligheter.

Kunskap

När man börjar navigera utifrån de tre e-kriserna inser man snart att man kommer att behöva helt andra kunskaper och färdigheter. Istället för att anmäla mig till fler intressanta teoretiska distanskurser på universitetet har jag börjat lära mig saker som att odla, laga cyklar, torka grönsaker, fälla träd, slå med lie med mera. Idag anmäler jag mig till kurser som jag för några år sedan bara hade fnyst åt, och i år satsar jag på grävattensystem, mjölkning och mer permakultur.

Vi går en osäkrare arbetsmarknad till mötes, och den som har en färdighet vid sidan av sitt jobb, som att sy eller odla kommer att kunna skaffa sig inkomster även den vägen. Det kan helt enkelt vara smart att ha flera ben att stå på. Har man det sämre ställt är det också

viktigt att kunna laga och ta tillvara saker istället för att köpa nytt. Kunskaper kan man skaffa sig via studiecirk-
lar, praktik eller workshops. Saknar man någon kurs kan
man lätt ordna en i samarbete med något studieförbund.
Har man inte råd med kurser men har tid över så kan
man skaffa sig praktik genom att vara med och hjälpa till
på någon odling, hos en bonde eller på cykelverkstaden.

Alla är värdefulla

Den viktigaste resursen i omställningen av samhället
är människorna. Människor som inte alls ser sin egen
kompetens i diskussioner om Peak Oil och klimat-
förändringar hittar sin ingång i att de kan sylta, leda sam-
tal eller bygga odlingsbäddar. De flesta grundläggande
behov invånarna har kan lösas lokalt om vi hjälps åt.
Via nätverket upptäcker vi nya resurser som vi inte vis-
ste fanns. Det blir ibland tydligt vid våra fikaträffar. En
träff annonserade den ansvarige att ämnet för dagen var
återbruk. En helt ny person kom till träffen med rest-
produkter som blir över vid företaget hon arbetar på.
Idéerna kring vad de kan användas till var många, och
nya idéer föddes, nya kontakter knöts och kanske leder
det till något framöver.

Har man en omställningsgrupp i ryggen kan man göra
mycket mer än om man är ensam. Man blir plötsligt en
part i diskussionerna och kan få möjlighet att träffa po-
litiker, tjänstemän och företag. Det man inte klarar själv
klarar någon annan.

Domedagsprofet?

De tre e-kriserna är intimt förknippade med varandra. Tydligast är den ekonomiska krisen som slog till samtidigt som oljan 2008 kostade mer än någonsin. Om man räknar tillväxt per capita så är det inte mycket bevänt med tillväxten i vår del av världen sedan 2006. Många politiker försöker intala oss att vi är i en lågkonjunktur och att hjulen snart kommer att börja rulla igen. Då kanske vi kommer att ha råd att bygga ut välfärden, göra reformer och satsa på förnyelsebar energi. Men om det inte är så ...

Jag vill återknyta till Kübler-Ross fem stadier (förnekelse, ilska, förhandling, depression och acceptans). När man lyssnar på samhällsdebatten märker man lätt att många politiker är kvar i förnekelsestadiet medan många privatpersoner befinner sig i stadiet av ilska där man uttrycker sin vrede över att inte politikerna tar tag i problemet med till exempel klimatförändringar. Bland dem som förhandlar hittar man många företagare som försöker navigera i fältet ”grön tillväxt”. En och annan privatperson befinner sig i ren depression, men fler och fler tar sig faktiskt ända till stadiet av acceptans och det har hänt mycket i debatten de senaste tio åren.

Fler måste våga tala klarspråk kring de kriser vi står inför för att minska risken för att människor befinner sig i stadiet av ilska när kriserna blir värre. Människor som drabbas av kriser utan att vara beredda blir rädda, och rädda människor gör inte långsiktigt kloka val. Vi riskerar att populistiska krafter vinner mark. Liknande

utveckling har vi sett förr, men också idag i till exempel Grekland där den ekonomiska krisen redan blivit tydlig.

Många har en gnagande känsla av att det liv vi lever idag är ohållbart. Vi stressar för att få ihop "livspusslet" och många för en outtalad tävlan med grannar, släkt och vänner i köksrenovering och semesterresor. I denna stressade tillvaro glömmer vi ofta bort vad som verkligen får oss att må bra. Många människor skulle vilja jobba mindre och vara mer med sina nära och kära. Men för att klara det måste vi bli bättre på att odla förnöjsamhet.

Ett av de vanligast argument man möter när man försöker prata med människor om de tre e-kriserna är "ja, ja, domedagsprofeter har funnits i alla tider". För mig och många andra inom omställningsrörelsen är det snarare passiviteten som leder till "domedagen". För många av oss har det istället givit hopp att inse att kriserna är fler än bara klimatkrisen. Ett liv med mindre energi måste inte nödvändigtvis innebära ett sämre liv. De uppfinningar och framsteg som vi gjort kan vi dra nytta av och använda på ett sätt som inte förutsätter tillgång på fossil energi. E-kriserna tillsammans ger en vägledning när det gäller vad vi behöver göra här och nu, och att vara aktiv i ett växande nätverk minskar oron.

Visionen

En viktig del av omställningsarbetet är att försöka föreställa sig hur en positiv framtid utan fossila bränslen kan se ut. I olika sammanhang försöker vi föreställa oss en framtid utan tekniknaivistiska lösningar eller Mad Max-scenario. Sedan försöker vi gå tillbaka och titta på vad vi

behöver göra idag för att visionen ska bli verklig om till exempel 20 år. Kanske blir det inte några stora kliv i rätt riktning med en gång, men visionen hjälper åtminstone människor ”att vända sig åt rätt håll”.

Mitt eget liv är inte speciellt resiliellt idag. Vi bor i en för stor hyreslägenhet eftersom det var den enda vi fick tag i, vi har sålt bilen och gått in i ett bilkooperativ, vi lär oss så mycket som möjligt om odling och producerar en del grönsaker på vår kolonilott. Vår vision är att vi ska flytta till en bostad med odlingsmöjligheter. Vi vill minska våra fasta utgifter till ett minimum genom att själva producera mycket av det vi behöver. Vi tänker odla grönsaker, producera ägg och honung, i första hand för egen konsumtion, och den dag vi blir tillräckligt duktiga kanske för försäljning. Vi funderar på solceller och solfångare. När vi har tid, lust och ork skissar vi på växt-huslösningar och funderar kring hur vi ska lösa närings- och fosforcirkulation för att minska behovet av införsel i systemet. Vi är väl medvetna om att våra visioner inte kommer att bli realiserade i just den formen, men eftersom vi har roligt under tiden så må det vara hänt.

Vidare information

Omställning Alingsås: <http://www.omstallningalingsas.se>

Permakultur: <http://www.permakultur.se>

Transition Network: <http://www.transitionnetwork.org/>

Läs mer om studien i Totnes: Local Economic Blueprint
<http://www.transitiontowntotnes.org/?ddownload=5746>